

Táncsics Mihály u. 48. sz. alatt, a Brenner J. Ált. Iskola és Gimnázium építésénél végeztünk régészeti szakfelügyeletet, ami 2 lelőhelyet érintett:

Szalézi Kollégium és Rendház (KÖH 72939) és Savaria - Ny-i temetője (KÖH 67953): Jelen régészeti szakfelügyelet részben a 2013-ban megkutatott terület körüli kb. 3 m széles sávot érintette, második üteme pedig a leendő tornaterem területének humuszolására vonatkozott.

A 2013-ban végzett megelőző feltárás⁹⁴ során bebizonyosodott, hogy régészeti szempontból a K-i rész intenzívebb, így a szakfelügyeletet ezen rész bővítésével kezdtük. Az ásatások során az is kiderült, hogy a terület egykor egy vízenyős, patak-kanyarulatokkal átszőtt, mocsaras térség volt. Erre egyértelműen utal a 2013-ban feltárt É–D-i irányú patakmeder, amely tovább folytatódott É-i és D-i irányban is. É-i része leletekben kevésbé intenzív volt, és a jelenség feltja sem rajzolódott ki egyértelműen a földmunkák során. Ezzel ellentétben a D-i részen kiterjedésben is nagyobb, feltja is szépen látszott és rendkívül gazdag volt leletekben. Az itt előkerült leletek döntő többségét a rézkori házi kerámiák alkották, de szép számban kerültek elő különböző díszített edények töredékei is. Továbbá pattintott kőeszközök és egy csiszolt kőbalta töredéke is. A patakmedertől K-re nagyobb, rézkori tárológödörök maradványait tártuk fel, amelyek leletekben szintén nagyon intenzívek voltak. A tárológödörökön kívül előkerült még egy ovális alakú gödör, benne egy kör alakú mélyebb gödörrel, amely az egykori fagerenda helyét jelzi. A gödör talán a 2013-ban feltárt rézkori település egyik épületéhez tartozhatott, de ezt biztosan majd a területen végzett régészeti kutatások összesítő feldolgozása fogja igazolni. A gödörből csak néhány rézkori, házikeramia-töredék került elő.

A területtől ÉNy-ra helyezkedik el a leendő tornaterem. A telek ezen részében került elő a 2013-as ásatások során a 31 daraból álló kelta ezüst éremkincs. Miután az érmék egy nagyjából 2 m²-es területen jelentkeztek, feltételezhető volt még további pénzek előkerülése. Ezért a terület humuszolását csak vékony rétegeket szedve végeztük, illetve a területet rétegenként és a kidobott földet is folyamatosan, fémkereső műszerrel átvizsgáltuk. A humuszolás során további 5 érme került elő, egymástól viszonylag nagy távolságban. Az első ezüstpénz a tavaly feltárt területtől 1 m-re került elő, a legtávolabbi pedig 8 m-re. A pénzek 40–60 cm-es mélységben feküdtek, hol lapjukra fordulva, hol pedig élükön állva. Az előkerült 5 érme konkrét objektumhoz nem köthető. Viszont, az megfigyelhető volt, hogy az érmék egy kb. ÉNy–DK irányú vonal mentén kerültek elő. A terület ezen részén a sötétbarna humusz jóval vastagabb volt, mint a terület többi részén. Alja pedig szürke, iszapos betöltéssel rendelkezett.

Munkatárs: Tárczy Tamás (régésztechnikus), Lukács Gábor (geodéta), Czöndör János (ásómunkás).

Szabadság tér 7. (Károlyi Gáspár tér 7.) (hrsz. 5679) (KÖH 22832): A meglévő református templom mellé létesítendő harangtorony és összekötő épületrész területének a kivitelezési tervdokumentáció alapján megelőző feltárást végeztünk. Ezek alapján a harangtorony területén 420×420 cm-es területet kellett feltárni 70 cm mélységig. Az összekötő épületrész területén pedig a korábbi templom körüli vízelvezetési munkák miatt az eredeti 561×160 cm terület helyett csak 190×160 cm-es terü-

leten lehetett biztonságosan régészeti feltárást végezni 90 cm mélységig. A megelőző feltárás során 20,68 m²-nyi területet tártunk fel, a kivitelezési tervek alapján megadott mélységig. Ez az összekötő épületrészben a régészeti rétegek teljes feltárását jelentette, viszont a harangtorony területén kb. 20–30 cm vastagságban még római kori rétegek maradtak feltáratlanul, amelyek a kivitelezés során a pillérialapok fúrásánál részben el fognak pusztulni. Ezért a harangtorony területének közepére 80 cm szélességben, egymásra merőlegesen két kutatóárok lett kijelölve.

A feltárás teljes területén kb. 20–30 cm vastagságban humusz, illetve újkori feltöltés található. Ez alatt pedig két, római kori leletekkel és építési törmelékkel erősen kevert planírréteg került elő. Az alsó planírréteg alatt pedig már a szürkésbarna agyag következett, amely már nem tartalmazott régészeti leteket. Az összekötő épület és a harangtorony területének DNy-i sarkában előkerült egy jól megépített, tört fehér színű meszes járósínt és annak csatárikőből épített alapozása. Sajnos a padlóhoz tartozó falakat vagy falkiszedések nyomait nem sikerült megfigyelnünk, nem estek a feltárandó felület területére.

A feltárt terület, csekély nagyságához és mélységéhez képest rendkívül leletgazdag, amely planírrétegeknek köszönhető. Az ásatás során előkerült leletek zömét természetesen a kerámiaanyag tölti ki. Azonban az általános római házikeramia mellett szép számban kerültek elő *terra sigillata* töredékek, dörzstálak és késő római mázas kerámia töredékei, illetve üveg-edények töredékei. A kerámialeletek mellett a szisztematikus fémkeresőzésnek köszönhetően említésre méltó fémtárgyakat is hozott a feltárás. Ezek nagy részét az érmék alkotják, illetve előkerült egy vaskés is.⁹⁵

Munkatársak: Tárczy Tamás régésztechnikus, Czöndör János kiegészítő munkatárs, Isztin Gyula és Lukács Gábor geodéták

MLADONICZKI RÉKA

333. Szomolya, Kaptárkövek, Vén-hegy délnyugati oldala (KÖH 16814)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ő, B, V, Á, Kk, Kú, Ú**
A szomolyai Kaptár-rét É-i völgyfőjében található, igen látványos formavilágú Kaptárkövek előterében 2014 tavaszán folytatott régészeti kutatásokat a Herman Ottó Múzeum. A munkálatok, a Bükk Nemzeti Park Igazgatóságának megbízásaként a sziklacsoportok turisztikai bemutatásához kapcsolódtak. Céljuk a rejtélyes eredetű kőfülkék rendeltetésének és korának érdemleges régészeti adatokkal történő meghatározása volt. Mindez nem volt egyszerű feladat, hiszen a meredek hegyoldalból kinyúló nyolc riolituffa sziklacsoport lába laza közettörmelékekkel borított felszínű, ami annak ellenére, hogy aljnövényzettel fedett, stabilnak egyáltalán nem tartható – könnyedén erodálódik. Így a Kaptárkövek előterében antropogén eredetű kulturrétegek kialakulása részben az erős lejtés, részben a törmelék, részben pedig az erózió miatt nem lehetséges. A kutatás logisztikáját emellett épp a meredekség is bonyolította, hiszen a feltárás során kitermelendő föld deponálására rendkívül kis felületek álltak rendelkezésre, ahonnan a későbbiek során a tereprendezés megoldható lett volna.

94 Szombathely, Szalézi Kollégium és Rendház (KÖH: 72939) lelőhely további jelentéseit lásd RKM 2009, 361. és RKM 2013, 124-127.

95 A lelőhely további jelentését lásd RKM 2002, 279.

A bükkaljai, illetve a szomolyai Kaptárkövek régészeti kutatástörténeti előzménye kapcsán Bartalos Gyulát,⁹⁶ valamint Korek Józsefet és Saád Andort⁹⁷ kell megemlítenünk – míg előbbi helyszíni bejárások és felmérések alapján próbálta a fülkék rendeltetését meghatározni, addig az utóbbi kutatópáros 1961-ben szondázó jellegű ásatásokat is folytatott Cserépvár-alján, valamint a szomolyai kövek lábánál. Kutatásaik részletes ismertetésére jelen beszámolóban nincs mód, így csak fő teóriájakat közlöm, amelyekre a későbbiekben visszatérek. Bartalos előbb hunkori, később kelta/szkíta temetkezési helynek, míg Saádék az erdei méhészet középkori nyomainak tartotta a puha sziklafalakba vájt egységes kialakítású több száz fülkét. Az előbb említett kutatók adatait is ismertető, monografikus igényű összefoglalást Mihály Péter,⁹⁸ továbbá a közel-múltban Baráz Csaba készítette.⁹⁹

A 2014. évi kutatások elsősorban szondázó jellegűek voltak, melynek során megpróbáltuk a tágabb környezetben elhelyezni a Kaptárköveket mind a korszak, mind pedig a funkció tekintetében. A kutatások során roncsolásmentes módszereket is alkalmaztunk, ennek kapcsán legelőször geofizikai, magnetométeres felmérésekkel vizsgáltunk négy kijelölt területet. Eme metódus korlátja volt a már említett meredek felszín, ahol nem végezhetünk méréseket, így három olyan helyszínt vizsgáltunk, melyek már a völgytalpon fekszenek, továbbá a VII. sz. sziklacsoport közvetlen előterét, ahol a későbbiekben feltárás is zajlott. A három, síkon folytatott felmérés közül kettő területe részben, illetve nagyon erősen szennyezett volt recens fémhulladékkal – amin nem is csodálkozhatunk, hiszen a pihenőpadok és a szalonnasütő környezetéről volt szó, így ott régészetileg értelmezhető mágneses anomáliát nem lehetett kiszűrni. Harmadik helyszínünkön, a völgytalp közepén (de immáron, a kutatandó ingatlan határain kívül) nyitott geofizikai szelvényünkben ugyanakkor több halvány, illetve jól észlelhető beásást lokalizáltunk, melyek egy 5×3,5 m-es téglalap alaprajzú, további régészeti kutatásra is figyelemre méltó területet jelölnek ki. A negyedik geofizikai felmérés, a VII. sziklacsoport előterében ezzel szemben – egy kisebb beásás foltjelenségén túl – nem mutatott ki egyéb, rendszert alkotó objektumot a homogén sziklás-törmelékeny rétegben.

A foltszerűen végzett geofizikai felmérések mellett terepbejárást is végeztünk a Kaptár-rét tágabb környezetében. A Kaptárkövek kapcsán a prekoncepciónk az volt, hogy a fülkéket készítő, illetve használó emberek, amennyiben huzamosabb ideig itt tartózkodtak, annak a Kaptár-rét meredek hegyoldalai nem nyújtottak megfelelő megtelepedési viszonyokat, ugyanakkor a sík völgytalpi régió erre lehetőségeket biztosíthatott. Emiatt megpróbáltuk megkeresni azon – a terepalakulatok alapján – potenciális területeket, ahol emberi élettel, illetve annak nyomaival számolhatunk. A völgyet 2000 m hosszúra oda, s vissza bejárva ugyan nem találtunk régészeti lelőhelyre utaló felszíni leletanyagot, hiszen növényzetileg szinte teljesen fedett, azonban lehatároltunk olyan emberi megtelepedésre alkalmas

sík felületet, amelyet régészeti érdekű területnek tarthatunk. A Kaptárkövek közvetlen előterében elnyúló 200 m hosszú, 50 m széles – viszonylag lapos – sáv potenciális megtelepedési helyszín, további régészeti kutatásra érdemes. Nem mellesleg ezen terület É-i végében azonosítottuk a magnetométeres kutatások során a már említett téglalap alakú foltjelenséget is. A további bejárások során a völgy K-i oldalában egy szárazon rakott kőfal, már földdel részben elfedett nyomaira bukkantunk. A kőfal egy kb. 22×10 m-es alapterületű téglalap alakú területet zárt három oldalról körbe. A völgy irányába néző negyedik oldalán kőrácsnak nem volt nyoma. Benne, bár jól szemlélhető volt a felszíne, ennek ellenére leletanyagot nem találtunk. A kialakítását, méretét tekintve újkori, recens objektumról lehet szó, talán nem tévedünk, ha állattartás nyomainak, egy kőfalazatú akolnak tartjuk. A völgyön lefelé haladva, annak közepén ma is vizenyős felszínű rétterület árulkodik arról, hogy valamikor egészen nagyobb kiterjedésű láp/tó lehetett itt. Kialakulásának oka, hogy az enyhén kiszélesedő völgy ezen a szakaszon hirtelen összeszűkül, ami az időszakos vízfolyások felduzzasztását/felduzzadását eredményezte – így a környezet rekonstrukciója kapcsán ezen helyszínen vízfelülettel is számolnunk kell.

A terepbejárást során célzottan megvizsgáltuk a völgy alsó szakasza fölé Ny-ról emelkedő Kutya-hegyet, hiszen két olyan önálló magaslat is emelkedik rajta, amelyek topográfiája remek stratégiai adottságokat nyújtanak. A D-i, sarkantyúhelyzetű magaslaton a bejárás során a számos vaddisznótúrás ellenére sem találtunk leletanyagot, így kutatásunkat a Kutya-hegyet ÉNy-ról lezáró markáns magaslaton folytattuk. A három oldalról meredek lejtőkkel védett, negyedik oldalán a gerincből kiemelkedő hegyet sűrű akácerdő borította. Tetején természetellenes helyzetben viszonylag sok törtkő hevert, melyek ugyanakkor a hegyoldalban teljesen hiányoztak. A kizárólagos elhelyezkedésük felveti, hogy egy, a magaslat tetején állott, szárazon rakott falú egykori köépítmény nyomai lehetnek. A köveken túl a hegy lakosságára további, egyértelmű régészeti bizonyítékokra is leltünk. Három késő bronzkori/kora vaskori, valamint egy késő Árpád-kori kerámiatöredék utal egy eddig ismeretlen magaslati telepre. Arra vonatkozóan, hogy a helyszín erődített volt-e, sajnos nem találtunk felszíni bizonyítékokat, semmiféle terepelem nem utal sáncolatra, vagy éppen árokra. A Kutya-hegy alsóbb régióiból további szórvány késő bronzkori/kora vaskori leletanyag is ismert, melyet korábban Bíró Péter gyűjtött. A felszíni leletek egyértelműsítik, hogy a két oldalról vizenyős völgyekkel körbevett, stratégiaileg kedvező helyzetű, könnyedén védhető Kutya-hegy gerince lakott volt az őskor folyamán. Az új lelőhely elnevezése: *Szomolya – Kutyahegy (KÖH 88995)*.

A Kaptárkövek környezetének roncsolásmentes vizsgálatát fémkeresőzéssel fejeztük be. Bacskai István a sziklacsoportok teljes előterét és a Kaptár-rét völgytalpi régióját átvizsgálta. Külön figyelmet fordított a völgytalpon régészeti érdeküként meghatározott sík felületre és a geofizika során beazonosított foltjelenség környezetére. A szisztematikus detektorozás ellenére a kutatás nem eredményezett régészeti fémanyagot. A modern fémzetemeteken kívül mindössze egy, említésre méltó, de recens kapukulcsot talált. A fémleletek teljes hiánya beszédes lehet – a terület tartós lakottsága ellen szól.

A Kaptárkövek kutatásának második lépcsőjében roncsolásos módszerekkel, azaz régészeti feltárásokkal négy felszínt vizsgáltunk meg. A VII. sziklacsoport Ny-i lábánál egy 60–70 cm széles, hasáb alakúra kivájt fülkeszerű bevágás helyezkedik el. Ennek előterében jelöltük ki a 330×200 cm alapterületű I. szel-

96 Bartalos Gyula, Egervirdéki „kaptárkövek” és barlangok. *Archeologiai Értesítő*, XI (1891), 136–141.

97 Saád Andor – Korek József, *Denkmäler der frühmittelalterlichen Imkereien am Fuss des Bükkgebirges. Die Fragen des Felsen mit Bienennischen*. *Acta Archaeologica Hungarica*, XVII (1965), 369–394.

98 Mihály Péter, *A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kaptárkövek topográfiája*. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, XVII–XVIII (1978–1979), 33–86.

99 Baráz Csaba, *Kaptárkövek földje. Tájékozódás és természetvédelem a Bükk-alján*. Eger, 2013.

vényünket, amit később egy további 100×100 cm-es rábontással kibővítettünk. A 20–35 cm vastag felső humuszos réteg alól egy szemcsés, alsóbb részén erősen köves tufatörmelék kezdődött, mely gyakorlatilag az összetöredezett sziklaaljzatig kitöltötte a szelvényt. Ebből a törmelékből leletanyag nem került elő. Feltételezhető, hogy ez a törmelék réteg természetes kialakulása, aminek a felső szintje egyfajta járószint lehetett, hiszen megállapítható volt, hogy a tetejének szintjéig voltak faragásnyomok a sziklán. A hasáb alakú fülke oldal és hátfalában hosszanti csákány és pontszerű csákányhegy nyomok utaltak kőfejtésre. A fülke két oldalfalában, egymással szemben kialakítva egy-egy bevágott vízszintes hornyolat is látható.

A további feltárásokat az V. sziklacsoporthoz tartozó területen, a lejtőre merőlegesen folytattuk. A II. szelvényünket egy sziklakibúvás lábától indítottuk, 300×100 cm-t vágunk át vele. A szelvény melletti törmelékes felszín tetejéről egy késő Árpád-kori edény fenéktörredékére bukkantunk. Emellett a sziklák közötti kitaposott ösvényen további szórvány kerámiára leltünk, melyek a 13., 14. és a 15. századra keltezhető, oldal- és peremtörredékek. A leletek szemcsés homokos soványítású fehér anyagú töredékek, míg a 15. századra keltezett darabok vékonyfalúak, egy esetben sűrű hornyolattal díszített, belül zöld mázas cserepek. A szelvényben a felső törmelékes humusz réteg alatt szintén köves törmelék réteg húzódott a sziklaaljzatig, mely leletmentes volt. A törmelékes humuszos felszín ugyanakkor egy különleges leletet rejtett: egy kovácsolt vasból készült kőfejtő éket.¹⁰⁰ A jó megtartású vaseszköz ütőfelülete letöredezett, de a tengelyhez képest enyhén hajló pengéje ép. Formai jegyei alapján középkori, kora újkori eredetű tárgy, nyúlánk alakja és szabályos négyzetes átmetszete révén talán inkább a 16–18. századra keltezhető.

Az imént említett szelvényünk vonalában, annak folytatásaként nyitottuk a 720×110 cm-es alapterületű III. szelvényt, mellyel a meredek oldalon túl már a völgytalpat is érintőlegesen megvizsgáltuk. A humuszos törmelékes felszín alatt a szelvény jelentős részét egy sziklatömb töltötte ki. Ez egy feltehetően másodlagos helyzetű, valamely magasabban elhelyezkedő sziklacsoporthoz tartozó és legördült hatalmas kötömb. A völgytalpnál a rétegződés megváltozott. Míg a hegyoldalon mindenhol a közettörmelékes szemcsés humuszos rétegeket találtuk a természetesen összetöredezett sziklaaljzat fölött, addig a síkabb régióban megvastagszik a kitöltés. A humuszos szintekben csekély számú régészeti leletanyagot is találtunk, néhány 13–14. századi kerámiatörredék mellett 2-2 darab koraújkori és őskori, késő bronzkori/kora vaskori kerámia jelezte a Kaptárkövek szikláinak használati idejét. Érzékelhető volt, hogy a leletek másodlagos helyzetben, a lejtőn legurulva kerültek a völgytalpra, nyilván a sziklák meredek tövéből erodálódtak ide.

Negyedik feltárási szelvényünkkel az V. sziklacsoporthoz tartozó ékelődő barlangszerű üreg előterét tártuk fel. Itt a feltárások előtt is jól látható volt a Korek–Saád féle ásatás kutatóárkának helye, így ezt hitelesítendő nyitottuk a IV. szelvényünket. Bebizonyosodott, hogy az 1961-es ásatás során az üreg belsejét ásták ki mélyebbre, az előtérnek – ahol mi is kutattunk – csupán a felső rétegeit vágta át. A felső kevert rétegre jellemző itt, hogy a középkori cserepek mellől egy újkori cseréppipa is fel-

színre került. Alatta azonban már kőzetmálladékos, közettörmelékes feltöltési réteg kezdődött, mely a sziklaaljzatig lefutott. Ebből a rétegből egy 14. századi és egy kora újkori keltezhető, belül zöld mázas kerámia tükrözi, hogy a törmelék réteg képződése ebben a korszakokban vált intenzívvé.

A leletek értelmezése: a feltárások során zárt régészeti objektumot, avagy antropogén réteget nem találtunk, csupán az erózió által a völgytalp irányába lefelé mozgó törmelékben haladó másodlagos helyzetű leletanyagot. Ezen leletek száma is elenyésző volt, legfeljebb előzetes statisztikai elemzés vonható le belőle – ennek elsődleges oka természetesen a feltárások csekély kiterjedése.

A leletek zöme a középkor három évszázadára, a 13–15. századok közti időszakra keltezhető, azon belül is elsősorban a 14. század emelkedik ki. Emellett némi tárgyi emlék alátámasztja a Kaptárkövek kora újkori, 16–17. századi kisebb intenzitású használatát. Ez utóbbi korszakhoz kötjük a feltárások „vezérlését”, a kőfejtő vaséket is. Ezen vasszerszám annak a jele, hogy a Kaptárkövek alakítása egészen későn, a török korban, sőt azt követően is élő szokás volt. Az előkerült kerámiatárgyak mind egyike egyszerű, mindennapi használatú fazekak apró töredékei voltak. A díszedények hiánya bizonyíthatja, hogy a sziklákon csupán hétköznapi jellegű gazdasági tevékenységeket folytatott a középkori ember – azaz nem tartható pogány áldozóhelynek.

A középkori és kora újkori leletek mellett kis mennyiségben előbukkanó késő bronzkori/kora vaskori keltezett kerámiaanyag arra utal, hogy az őskor eme szakaszában is felkeltette az emberek figyelmét a nyolc sziklacsoporthoz. Az őskori leletek kisebb arányszáma ugyanakkor jelzésértékű lehet a kövek használatának statisztikai elemzésnél. Feltételezhetően lényegesen intenzívebb a középkori/kora újkori jelenlét az őskorinál.

No, de akkor kik vágják a fülkéket? Sajnos a fülkék kifaragásának datálására nincs jelenleg az előkerült leletek elemzésén kívül más módszerünk, lehetőségünk. Így jobbára a leletek határozhatják meg, hogy mikor használták őket. A 117 szomolyai fülke kifaragása és használata hosszú idejű – de nem feltétlen folyamatos – emberi jelenlétet igényelt. A feltárt leletek számárányát tekintve pedig a középkor volt a legintenzívebb. Így bár nem történik egyértelműen pálcát Saád Andor és Korek József középkori erdei méhészete mellett, mégis úgy vélem, hogy ez a teória a leginkább alátámasztható. A Bartalos féle szkíta/kelta/hun temetkezési hely, illetve pogány bálványtartó – elméleteknek ellentmond, hogy semmilyen alátámasztó lelet nem került elő, így a rituális eredetet elvethetjük. A méhészeti hasznosítás ellenérve lehet, hogy a ma kaptárköveknek nevezett riolittufa sziklatornyokat egyedül Szomolyán nevezik kaptárnak, míg máshol kúpnak, ördögatornyoknak, ablakos-, vagy éppen köpüskőnek. Mégis a kaptárkö és emellett a köpüskő névalak beszédes, mindkettő a méhek tartásával kapcsolatos elnevezés. A kaptár szó nem kíván magyarázatot, a köpü talán igen. Ez utóbbi, mint fatörzsből kivájt hengeres méh lakás volt a legősibb méhtartási forma. A Bükkalja történeti múltból eredő kőkultúrája a legkülönbözőbb létesítmények kifaragásához nyújt(ott) remek lehetőséget. A beszédes névalak talán éppen azért maradhatott fenn a szomolyai Vén-hegy szikláin esetében, mert a régészeti leletanyag alapján e köveket még a kora újkorban is használták. Baráz Csaba a már idézett munkájában a kőfülkék kopottsági fokából kiindulva kronológiai különbségeket vélt felfedezni. Az időbeli eltérésekkel bizonyosan egyetértünk, ám véleményünk szerint a kopottabb fülkék középkori, míg az éles kontúruak kora újkori eredetűek lehetnek – összhangban a leletekkel.

100 A középkori kőfejtő eszközökre lásd Nagy Emese, A középkori Buda és Pest építészetének technikai és szervezeti kérdései I. Budapest Régiségei, XXI, (1964), 135–137.

Mit mondanak az őskori kerámiák? A Kaptárkövek tövében talált őskori tárgyak alátámasztják a sziklacsoport korai használatát is. A késő bronzkorra/kora vaskorra keltezett kerámiatöredékek tulajdonképpen egyáltalán nem jelentenek meglepetést, hiszen számos ugyanezen korra keltezhető magaslati erődített telep jelzi a szűkebb környék lakottságát, ahol a késő bronzkori és kora vaskori népesség bizonyos kontinuitásával is számolnunk kell (Felsőtárkány – Vár-hegy, Cserépfalu – Mész-tető, Sály – Latorvár és ebbe a sorba helyezhetjük a nevezettek mellett el-törpülő, de ugyanakkor mégis magaslati telepnek értelmezett szomolyai Kutyahegyet). A Bükkalja kaptárkövei „vonzották” ezt az őskori népességet, hiszen nemcsak itt a Vén-hegyi sziklacsoportok előterében találtunk késő bronzkorra/kora vaskorra keltezett leletanyagot. Korábbi terepbejárások alkalmával ugyan-ezen korszakok kerámiáit gyűjtötték a cserépváraljai Mangó-tető mellett a Pulykón; a Furgál-völgyben; illetve az Ördögtorony tövében is.¹⁰¹ Hogy ezen népesség áldozóhelyként tekintette-e a látványos kúpokra, avagy egyszerűen könnyen hozzáférhető kőbányaként értékelte a sziklakibívásokat, nem eldönthető. Talán inkább az utóbbi mellett szól a szomolyai leletek egyszerű házikeramia szerű jellege, statisztikája és a fémkeresőzés negatív eredménye is.

Kutatásunk rövid összegzéseként az alábbi következtetést vonhatjuk le: a kaptárkövek két eltérő időszaka – késő bronzkor/kora vaskor, illetve a középkor/kora újkor – párhuzamba állítható a Bükkalja lakottságával. Azokban a történeti korszakokban, amikor a hegylábi régió lakott volt, akkor az ember rendszeresen hasznosította a könnyen megmunkálható sziklatornyokat.

SZÖRÉNYI GÁBOR ANDRÁS

Szomolya, Kutyahegy

(KÖH 88995)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **B, V, Á**

A lelőhely leírását lásd a Szomolya, Kaptárkövek, Vén-hegy DNY-i oldala (KÖH 16814) lelőhelyen belül.

334. Szólád, Bozót-mellék D

(KÖH 45743)

(Somogy megye) **Ő**

A lelőhelyen régészeti megfigyelést végzetünk szennyvízárak ásása miatt, 2014. november 12-én, a Szóládról Ny-ra vezető földúttól É-ra, kevés őskori kerámiatöredéket találtunk. November 13-án, terepbejárás során megállapítottuk, hogy a lelőhely a földúttól D-re is folytatódik és ezzel a lelőhely kiterjedése jelentősen megnőtt.

Munkatárs: Nyári Zsolt rajzoló.

NÉMETH PÉTER GERGELY

335. Szögliget, Szádvár

(KÖH 16815)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ő, Á, Kk, Kú**

2014 augusztusának első hetében immár ötödik alkalommal nyílt lehetőségünk Szádvár régészeti feltárásának folytatására.¹⁰² Továbbra is a Szádvárért Baráti Kör által szervezett és a Herman Ottó Múzeum munkatársai által irányított ásatás során a középső vár, valamint a belső várba vezető kapuépítmény területén folytattunk kutatást. A feltárás célja a továbbiakban konzerválni-helyreállítani tervezett falcsomók környezetének feltárása, valamint az építési periódusok és a járósíntek tisztázása volt.

A középső vár É-i részén emelkedő félköríves Lakatos-bástyát az 1573. évi Angelini-féle alaprajz a középső vár területe felé nyitott formában ábrázolja, s a bástyától DNY-ra egy téglalap alaprajzú épület emelkedik. A kutatás során azonosítottuk ez utóbbi ÉK-i sarkát, valamint É-i falának Ny-i végét. Kiderült, hogy ez az épület utólagosan épült hozzá a középső és a belső várat elválasztó egykori várfalhoz. A belsejében kijelölt kutatóárokba kitermelt igen nagy mennyiségű, mintegy másfél m vastag köves omladék ellenére sem értük el annak járósíntjét, így a feltárást ezen a területen, a balesetveszélyes metszetsfalak miatt, felfüggesztettük.

A Lakatos-bástya és a középső váruvar találkozási pontján kijelölt szelvényben megfigyelhettük, hogy a bástyát – feltételezhetően a 17. század folyamán – egy 100 cm vastag és 135 cm hosszú falazattal lezárták. E fal bástyabelső felőli síkjában két függőleges és két vízszintes gerenda fészket tisztítottuk ki. Kiderült, hogy a 20×20 cm átmérőjű elemekből összeállított fakeretet lényegében körbefalazták. Az időközben elpusztult gerendákba ütött nagyméretű szegkek hegyes végeit a kőfalba építve figyeltük meg. Ennek a szerkezetnek a funkciója (ajtókeret?) pontosan még nem tisztázott. A feltárt fal É-i oldalán, az eredeti szinthez képest, majd 2 m-s mélységben tártuk fel a Lakatos-bástya habarcsos padlóját.

A középső vár további két pontján folytattunk feltárást. A Lisztes-bástya előterében a 2013-ban megnyitott kutatóárok vonalában, attól Ny-ra kerestük a bástya esetleges lezárásának nyomait, valamint habarcsos járósíntjének kiterjedését. Sajnos a legutolsó masszív habarcsos járósínt felülete eddig a pontig már nem terjedt ki, de nem leltük nyomát a félköríves rondella lezárásának sem. Azaz a Lisztes-bástya igen nagy valószínűséggel a középső vár területe felé nyitott lehetett, Ledentu 1639-es tusrajzán is látható tetőzetét így önálló oszlopok tarthatták. Ezt a hipotézist azonban csak a bástya belsejének teljes feltárásával igazolhatjuk, vagy cáfolhatjuk meg.

Az ún. Porkoláb fal K-i előterében megkíséreltük magának a Porkoláb háznak az elsődleges lokalizálását. A feltételezett épület É-i részén, egy K–Ny-i irányú törmelékdomb tetején kijelölt kutatóárokban – előzetes elképzeléseinktől kb. egy m-rel délebbre – tártuk fel az épület É-i falának egy kis részletét. Sajnos a belső járósíntjét a vastag omladékréteg miatt a rendelkezésünkre álló idő alatt nem tudtuk elérni, de az É-i fal feltételezett külső oldalán elértük az alapját képező természetes sziklafelszint és a mellette húzódó Árpád-kori és őskori leletanyagot tartalmazó legalsó réteget is. Azonban kifejezett járósínteket ezen az oldalon sem találtunk.

101 Herman Ottó Múzeum Régészeti Gyűjtemény, ltsz. 63.50.1–10 (Cserépfalu-Ördögtorony alatt); 92.87.1–4 (Cserépváralja-Furgál-völgy); 92.88.1–4 (Cserépváralja-Pulykó-tető).

102 A korábbi régészeti tevékenységekről a jelentéseket ld. RKM 2008, 299; RKM 2009, 362; RKM 2010, 371–372; RKM 2011, 178; RKM 2012, 97; RKM 2013, 127.